

THOT ISTEN KEDVENCEI

Százkapus Théba városának közepe táján, a Nílus jobb parti oldalán, közel Amon isten hosszan elnyúló templomához, állott Rámosz mester hírneves iskolája. Nemcsak azért volt híres, mert az egész országból gyűltek oda azok a felserdült ifjak, akik tanulmányaik befejezése után az isteneknél is hatalmasabb fáraó tisztviselői kívántak lenni, hanem azért is, mert az iskolaépületet, akárcsak a templomokat – kőből építették. Szegény ember vályogkunyhóban lakik, módos embernek téglaháza van; kőpalotában az istenek és az uralkodók lakoznak, és kőépítményben várják ki a végtelen idők elmúltát a halottak. Rámosz mester azonban úgy hirdette, hogy az iskolában maga Thot isten lakik. Thot védi a tudományokat és a

művészeteket. Thot találta fel a legistenibb mesterséget, az írást, s adta kegyes szívvel az embereknek. Aki írni-olvasni tud, az szüntelenül istent szolgál; ahol tehát írni tanítanak, és olvasni tanulnak, ott maga Thot, az ibiszmadarfejú bölcs isten van jelen, tehát nem volna illő, hogy ne templomokhoz hasonlatos kőépítmény legyen az iskola. S maga a leghatalmasabb és legdicsősegebb úr, ki ott ül trónusán, s kit neveznek áhítatos ajakkal Amenhotep fáraónak – harmadik immár ezen a néven –, megértette szívében, hogy Rámosz mesternek igaza van – s amikor a híres-neves tanító leborult elébe, megengedte neki, hogy a föld pora helyett az ő isteni lábát csókolja meg, majd fejével bólintott az alázatos kérelemre: ám építtessen Rámosz kőházat Thot istennek, tanítson ott, s lakjék maga is a kőházban, ha van annyi arany- és ezüstjósága, amennyibe az építő-mesterek tudománya és az építő rabszolgák ellátása kerül. Rámosz mester azonban akkoron már régóta készítette elő a hivatalnokok számára előírt vizsgákhoz a módos emberek fiait, így hát sok véka ezüstöt gyűjtögetett, s ebből még akkor is marad, ha előbb saját sírját építteti föl. Mert az természetes, hogy az ember – ha van rá módja – mindenekelőtt halotti kőházát építteti meg. A sírbolt fontosabb, mint a lakóház, hiszen az ember akármilyen sokáig él, sokkal rövidebb ideig él ezen a világon, mint a másikon. És bolond ember az, aki jobban törődik az ideiglenes lakhellyel, mint a véglegessel. De mire a fáraó kegyesen megengedte a kőiskola építését, akkorra már ott állott Rámosz mester díszes síremléke a Halottak Városában, amely Théba városának északnyugati negyed részét foglalta el, s elnyúlt egészen a Királyok Völgyéig, ahol a halott fáraók várták az idők elmúlását.

Valaha régen csak annak volt joga kő sírboltot építeni, akinek ezt a fáraó külön megengedte, jutalmul szolgálataiért. Akinek a fáraó sírboltot engedélyezett, annak a teste bebalzsamozva, romolhatatlanul állta a múltó évezredek, annak ott állt faragott szobra is a sírboltban, hogy a szellem abban pihenjen; a lélek pedig halhatatlanul szállt át a napnyugati országba, ahol Ozirisz isten ítélkezik a halottak fölött. Akinek nem volt sírboltja, meghalt mindenestül: szellemárnyéka és láthatatlan lelke elenyészett a romlandó testtel.

Hanem amióta – ennek is már jó néhány századéve – a hükszósoknak

nevezett harcias pusztai pásztorok leigázták Egyiptom országát, majd felkelt a nép, és a thébai fejedelmek vezérletével elűzte a pusztai népeket, sok mindenben másféle itt az élet, és másféle a halál is. Azóta ismerik az arany- és ezüstpénzt is. Jó ideje rabszolgát is vehet magának az ember, s akinek van elegendő arany-ezüstje, az sírboltot is építhet, megvásárolván magának az örök életet. Nem kell többé a fáraó engedélye a halál utáni léthez. Még a rabszolga is építtethetne magának sírboltot, ha volna pénze. Csakhogy persze a rabszolgának nincs ezüstje, s a szegény kézműves sem tud annyit soha összegyűjteni. A kereskedők, módos iparosok és még inkább az írástudók azonban életük folyamán gyűjthetnek annyit, hogy az örök tartózkodás helyét megépítsék maguknak, s ha itt, a Nílus mellett téglaházban töltötték is a gyorsan elszálló éveket, kőépületben tartózkodhatnak az időlen időkben. Ezért terjeszkedett annyira a Halottak Városa, amely csak azért nem nagyobb az élők Thébájánál, mert azok a kőházak mégis kisebbek az élők téglá- és vályogházainál, hiszen ha egyszer az ember meghalt, már nemigen mozog, tehát kis helyen is könnyen elfér, bárha drágaságainak egy részét magával is viszi, hogy gyönyörködjék bennük a bebalzsamozott test közelében lengő szellem. A léleknek nem kell kincs: az meztelenül lép napnyugat országában Ozirisz ítélőszéke elé.

Nos hát Rámosz mesternek, gondoskodván jó előre a holta utáni lakásról, még mindig maradt elegendő ezüstje, hogy itt, közel a Nílus-part-hoz, Amon isten nagy hírű temploma közelében felépítse magának és az írástudó Thot istennek ezt a kőiskolát.

A tanterem téglalap alakú volt. Akárcsak a templomokban, négy oszlopsor húzódott benne. A két szélső oszlopsor tartotta az alacsonyabb háztetőt, a két belső oszlopsor a magasabbat. A két háztető közt ömlött a terembe a nap fénye, de úgy, hogy mégis árnyékos maradt a helyiség, legföljebb egy-egy csíkon égetett a nap. De a zárt falak és a tető jól védtek a meleg ellen, s habár a verejték átmedvesítette a testet, itt benn mégis elviselhetőbb volt a hőmérséklet, mint odakint az utcákon, ahol ilyen irdatlan melegben még a terhet cipelő rabszolgák is csak akkor jártak, ha munkájuk halaszthatatlan volt.

Rámosz mester karosszékekben ült. Körülötte a terem kőpadlatán mintegy húsz ifjú: azok a tanítványok, akik nemsokára elhagyják az iskolát,

hogy – ha sikeresen letették a vizsgát – írkokok legyenek a fáraó valamelyik hivatalában.

A híres tanító kis termetű, vékony, ráncos férfiú volt. Nemcsak az arca, hanem a melle, háta és karja is ráncos volt. Csípőtől térdig mindig makulátlan fehér kötény borította; nevezetes volt arról, hogy mindennap tiszta kötényt vesz fel. Fejét vállára hulló kendő takarta, lábain sarut viselt. A kendőt és a sarut árnyékban sem vetette le, különösen tanítványai jelenlétében, mintegy jelezve szüntelen tekintélyét. Még nyaka körül is keskeny gallér feküdt vállaira. Emberi szemek előtt mindig így, teljes öltözetben jelent meg. Kedvenc tanítványa, Amonemhát a háta mögött nemegyszer mondotta gúnyosan, hogy Rámosz mester ünnepi öltözködésével olyan, mintha máris bebalzsamozva várná sírboltjában az időtlen idők múlását.

Az ifjak, habár tisztelték a nagy hírű és nagy tudású mestert, háta mögött össze-összemosolyogtak, és fölöslegesen urakodónak tartották Rámoszt. Holott az aggastyán nem személyes hiúság okából öltözködött előkelőbben, mint ahogy szokásos volt az írástudók rendjében, hanem azért, hogy az egész világ előtt jelképezze az írás és olvasás magasztosságát.

Körülötte az ifjak természetesen csak a csípő köré tekert rövid ágyékkötőt hordták. Ez tiszta fehér volt, akárcsak mesterüké, mert Rámosz megkövetelte tanítványaitól, hogy mindennap tisztára mosott öltözköbben lépjenek az iskolába. A testi tisztaság is kötelező volt, nem is lehetett véteni ez ellen, hiszen a tanítás kezdete előtt minden reggel úszni kellett az iskola udvarán levő kövezett úszómedencében, ahonnét ki-ki üde testtel és lélekkel lépett a négy oszlopsoros, árnyékos tanterembe, s foglalta el a helyét a mester körül a kőpadlapon.

Legközelebb a tanítóhoz, szinte egészen a jobb lábánál ült maga alá húzott térdekkal, térdeire támasztott írotáblával a kedvenc tanítvány: Amonemhát. Nyurga, széles vállú, izmos testű fiú volt; nem innét, Thébából való, hanem Onból, a szent városból jött, ahol valamennyi istennek temploma van. Onbéli nagy hírű papi család gyermeke volt. Mehetett volna hát papi iskolába is. De otthon úgy vélték, nem rossz az, ha a sok testvér közül egy katonának áll, és tiszt lesz belőle, egy másik pedig el-

végzi az írkoki iskolát, s a rokonság segítségével majd befolyásos tisztviselővé válik. És ha már írkoknak adták a fiút, hát a legjobb hírű iskolába, Rámosz mesterhez küldték a fővárosba.

Ha bárki megkérdezte Rámoszt, miféle ember Amonemhát, azt válaszolta, hogy ennél komolyabb, szorgalmasabb, szolgálatkésebb tanulót el sem lehet képzelni. Mindig figyel, és mindig kész a felelettel, háromévi tanulás után nem ejt már egyetlen íráshibát sem, tudja, milyen vétségnek mi a büntetése, az oly fontos illetlen szabályait pedig nemcsak pontosan tudja, de magatartásában sem vét soha ellenük. Emellett az úszásban és labdajátékban is kiváló. Meg is érdemli, hogy papi rokonsága nagymértékben támogassa: minél több hozzá hasonló tisztviselő kellene a fáraó hivatalaiba.

Ha pedig a diáktársakat kérdezték Amonemhát felől, azt a választ kaphatták, hogy az Onból érkezett iskolatárs jókedvű fiú, aki gúnyosan beszél a komoly emberekről és a komoly dolgokról, háta mögött kineveti Rámosz mestert is, mulatságos és szegyenletes történeteket tud a papokról... és általában szeret rosszat mondani az emberekről. De bármit mond, mosolyogva mondja, ezért hát azok is kedvelték, akik különben talán haragudtak volna rá azért, hogy mindig, mindenütt, erőnek erejével első akar lenni. Ha Rámosz valami nehéz kérdést adott fel, meg sem várta, amíg a többiek jelentkeztek, máris közbeszólt, és megadta a választ. Az ilyen toladó magatartást Rámosz senki másnál nem vette volna jó néven, Amonemhátnál azonban észre sem vette: megszokta, és természetesnek tartotta.

Ha Rámosz mestert afelől faggatják, melyik ifjúval van a legtöbb baja, alighanem habozás nélkül Atotra mutat, aki hátrább, a körben ülő ifjak második sorában ült. Ő sem volt rossz tanuló. Aki idáig vitte, hogy már nemsokára elhagyja az iskolát, és hivatali vizsgára jelentkezik, az megtanulta az írás-olvasást, a szövevényes tudnivalókat az istenekről, tudja az imákat és a törvényeket, járatos az illetlen szabályaiban, továbbá tud úszni, és tisztában van a birkózás meg a labdajáték szabályaival – ezekben kell járatosnak lennie annak, aki írkok akar lenni a fáraó birodalmában. Atotnál azonban a tanító úgy vélte, hogy ezt a fiatalembert alig-alig érdeklí mindaz, amit ő beszél. Ha hirtelen feleletre szólítja, gyakran azt sem

tudja, miről van szó; észrevette, hogy nemegyszer ásitást nyom el. Az imádságok szövegét lélektelenül darálja, és észre sem veszi, ha kihagyott egy-egy szót. Pedig az isten talán éppen ezt a szót tartja a legfontosabbnak. A tornában is feltűnően gyenge, mindig ő lép ki először az úszómencedencéből, a labdajátékot, ha lehet, elkerüli. . . . Igaz, az írása szebb, mint bármelyiké, ügyesen forgatja a vésőt és a kalapácsot is, kőbe tudja vésni az írott szöveget. De hát akkor – ez volt a mester véleménye – helyesebb lett volna, ha inkább kőfaragónak megy. Minden mesterség tiszteletreméltó, habár az írnoké a legméltóbb a tiszteletre. De miért kell írnokká lennie annak, aki jobban érzi magát a faragott kövek közt? Hiszen az apja is aféle kőfaragó. . . . Atot apja ugyanis Théba-szerzte keresett építőmester volt, nem egy gazdag ember vele készítette síremlékét.

A gazdag építésznek az volt a vágya, hogy eleven eszű fia valamikor magas rangú tisztviselő legyen. Ámbár Atot ehhez vajmi kevés kedvet érzett. Őt nem a törvények és az imádságok, hanem a kalandos történetek és a szobrok érdekelték. Iskolatársai jól tudták, hogy szobrász szeretne lenni. Ügyes kézzel tudta agyagból megmintázni bármelyikük arcát, késel fából kis szobrocskákat faragott. Egy ízben Rámosz mester is meglátta, amint tanítás alatt, ahelyett hogy odafigyelne, egy fadarabon farigcsál. Megnézte. . . . és felháborodottan vette tudomásul, hogy egy leányarc formálódik ki a kés nyomán a fából. Akkor hosszasan magyarázta, hogy szép mesterség a szobrászé is, hanem amit Atot csinál, az nem művészet, hiszen a kifaragott arcon egyéni vonásokat lehet felfedezni, az egyéni vonások pedig elmúlnak; az igazi művész csak örök dolgokat örökít kőbe, olyan vonásokat, amelyek minden emberen ott találhatók, vagy az istenek emberre nem is emlékeztető, szent, állati fejeit. Atot azonban ezzel nem sokat törődött. Az iskolatársak tudták, hogy a faragcsáló fiú okos és sokat tudó ember, csak kissé bogaras, mindig más érdekli őt, mint a többieket, a hangulata is nagyon változékony: néha indokolatlanul rosszkedvűnek látszik, máskor meg olyasmin nevet, ami más számára egyáltalán nem nevetséges. Egy kissé elkülönült a többiektől, már csak azért is, mert sokkal gyöngébben tornázott, mint bármelyikük, és termete is más formájú volt: a sok hosszú testű, hosszú lábú fiú közt Atot alacsony, rövid lábú és kerek arcú volt; idővel bizonyára olyan termetű lesz, mint apja, a

híres építész, aki közismert, kövér férfiú volt, bárha jó fejével magasabb, mint a fia. De Atot anyja igen alacsony asszony volt, nem is egyiptomi, egy puszta pásztornép leánya, akit az építész egyszer régen távoli úttjáról hozott magának feleségnek. Építésre alkalmas köveket kutatott messzi hegyvidékeken, s útja közben ismerte meg a pásztornép leányát. Megszerezte, és feleségül vette. Gyermekük között a legidősebb volt Atot.

A tanítványok közül csak egy volt igazán jó barátságban Atottal, mellette is ült a második sorban: Thotmóze, az árva fiú.

Ha nem lett volna árva fiú, és ha Amonemhát nem lett volna nagy hatalmú papok leszármazottja, s befolyásos emberek rokona, akkor Rámosz mester alighanem Thotmózét tartotta volna a legjobb tanulónak. Így csak elismeréssel szólt felőle, hogy lám, árva fiú létére is mennyire igyekszik. Magas, széles csontozatú, széles arcú ifjú ember volt. Szüleit még kisgyermek korában elvesztette. Apja is írnok volt, számvevő egy áruszállító hajón. Abban az időben, amikor Thotmóze még egészen kisfiú volt, az a hajó távoli tengeri útra készült; edényeket és fegyvereket akartak elcserélni messzi tájakon réztömbökre és mézgára. Thotmóze apja úgy vélte, szép dolog lenne, ha felesége is vele menne világot látni. A hajó parancsnoka is hozzájárult, az is elvitte feleségét a szépnek ígérkező útra. Ezért hát a kisfiút rábízták anyai nagybátyjára, Menkáfer úrra, aki a gabonarakták főfelügyelőségén volt írnok, s útra keltek. De arról az útról soha többé senki sem tért vissza: a hajót bizonyára vihar pusztította el. S ettől kezdve Menkáfer úr és felesége nevelte saját számos gyermekével együtt Thotmózét. A fiú sem kapott kevesebbet semmiből, mint mostohatestvérei (akik unokatestvérei voltak), Menkáfer úr, aki azóta főírnok lett a gabonarakták főfelügyelőségén, még arra sem sajnálta az ezüstöt, hogy a legmagasabb iskolába járassa nevelt fiát. . . . Thotmózét mégis komoly kedvű, ritkán nevető embernek ismerték társai, aki maga is hangsúlyozta árva voltát. Még az iskolában volt a legjobb kedvű, hiszen itt elismerték szorgalmát, testi erejét és ügyességét, és hogy mennyire jártas az írásjelekben.

A tanítványok figyelmesen fordították tekintetüket a mesterre, még Atot sem foglalkozott mással. Rámosz pedig arról beszélt, hogy az írkok számára az illem szabályai fontosabbak, mint bárki másnak.

– Csak akkor várhattok tiszteletadást másoktól, ha magatok is megadjátok a kijáró tiszteletet másnak. Csak akkor követelhetitek, hogy a szolga meggörnyessze előttetek a hátát, ha ti is meggörnyesztitek a hátatokat előljáróitok előtt. Sose feledjétek az ígét: „Görnyeszd meg a hátad!” – így tanította a mindenkinél bölcsőbb Pthahotep, akinek elméldései nélkül nem érthetitek igazán az életet.

Ezeket a szavakat nem először hallották a tanítványok. A sok száz évvel ezelőtt élt Pthahotep, ki hajdanán Assza fáraó fővezére és főkincstárnoka volt, egész életében figyelte az embereket, és öregkorában megírta a boldog, nyugodt élet titkát, vagyis, hogy mikor hogyan kell viselkedni az embernek, ha nem akar kellemetlenséget szerezni magának a földön. Minden illetnának Pthahotep bölcsessége volt az alapja. S habár az ifjajknak már régóta kívülről kellett tudniuk minden sort, amelyet a néhai Pthahotep leírt, nap mint nap újra hallhatták mesterük ajkáról a jól ismert szabályokat. Rámosznak az volt a véleménye, hogy akkor tanulja meg az ember a tudnivalókat, ha mindennap újra meg újra hallja azokat az igazságokat, amelyeket már amúgy is tud.

– Most pedig soroljátok fel a hivatali címeket!

Néhány kar a magasba lendült, jelezvén, hogy ki akar válaszolni a kérdésre, de Amonemhát jelentkezés nélkül már mondotta is:

– A legfelsőbb úrnak, a fáraó-jóistennek öt címe van: ő a győzedelmes bika, a két korona ura, ami jelzi, hogy ő Alsó- és Felső-Egyiptom királya, ő az aranyos Hórusz, aki legyőzi a külső ellenséget, és ő maga Ré isten fia, Ré pedig azonos Amonnal, az „Elrejtett”-tel.

– Jól van, fiam – nézett rá komolyan és szeretettel Rámosz –, folytasd te, Thotmóze. Kik következnek rangban a fáraó-jóisten után?

Thotmóze gondolkodás nélkül, mint aki nagyon jól tudja, mondotta a főhivatalnokok rangját és címét:

– A legfőbb hivatali méltóság a fővezér, a főkincstárnok és a főbíró. A fővezér címe: Dél és Észak nagyjainak elsője, második a fáraó után. A főbíró címe: a hat nagy ítélőház feje. A főkincstárnok címei: isten

kincstárnoka, a kőbányák felügyelője és az összes barbárok titkos tanácsosa, mivelhogy rá tartozik az ország határán kívüli ügyek legfőbb intézése is. A három legfőbb hivatalnok után következik a negyvenkét kerület kormányzója, ezeket kerületi királyoknak is nevezik, és ugyanúgy öröklik hivatalukat, mint maga a fáraó-jóisten. A főhivatalnokok és kerületi királyok megszólítása: kegyelmes úr.

– Jól van, Thotmóze. Folytasd, Atot!

Atot kerek arcán valami mosolyféle jelent meg. A mester ezt úgy magyarázta, hogy ez az önmegeledés mosolya: aki tudja a leckét, az boldogan mosolyog, ha felelni szólítják. Holott Atot arcán ez a mosoly azt jelentette, hogy milyen fölösleges dolog olyasmit kérdezni, amit mindenki évek óta jól tud, hiszen ezeknek a címeknek a megtanulásával kezdődött itt a tananyag. Mondta is hát, oda se figyelve a szavak tartalmára, mint aki kívülről megtanult imádságsszöveget darál:

– A kegyelmesek után következnek a barát urak, a barát urak után a szeretett urak, a szeretett urak után a méltóságos urak, a méltóságos urak után a nagyságos urak, és a nagyságos urak után a tekintetes urak.

– Mondj példákat a szeretett úrra!

– A núlusi hajóhad főparancsnoka, a gabonarakarék főfelügyelője.

– Mondj példákat a barát úrra!

– A fővezér helyettese, az összes hajóhadak főparancsnoka és mindaz, akit a fáraó-jóisten barátjának nevez.

– Mondj egy nagyságos urat!...

Rámosz nem sorban kérdezte a címeket, ide-oda ugrált a rangok közt, mert szerette volna belezavarni a fiút. Atot azonban minden kérdésre azonnal válaszolt. Tisztában volt az állami hivatalnokok és a katonaság rangjaival, a rangokhoz járó jelvényekkel, vagyis hogy ki milyen fejfedőt és milyen gallért viselhet. S amikor a mester a papi rangokra és megszólításokra tért át, ebben is biztonságos tudást tanúsított. Pedig a különböző istenek sokféle papjai közt igen sokféle rang, cím és megszólítás volt, csak a legképzettebbek ismerték ki magukat közöttük.

A mester végre beletörődött, hogy Atot alaposan felkészült, és megfontolt szavakkal kifejtette, milyen öröme szolgálni, ha olyan tanulótól is jó feleletet kap, aki eddig kevésbé vette komolyan az írkok magasztos

tudnivalóit, mint a többiek. Utána még kérdezett egyet-mást az ifjaktól, majd az illető eddig még nem tárgyalt részébe kezdett, nevezetesen, hogy miként kell viselkedni olyan esetben, ha az írnok elhagyja az ország határait. Ez különösen azoknak fontos, akik idővel a fáraó külügyi szolgálatába lépnek, tehát majd megfordulnak olyan tekintélyes és hatalmas távoli helyeken, mint Babilon, Ninive vagy Kháti, s ott uralkodók és nagyurak előtt hajolnak meg, de sohase hajolnak mélyen, mert mindegyik a fáraó-jóistent képviselik, aki több és nagyobb minden más uralkodónál. De fontos ez azoknak is, akik a meghódított tartományokban járnak. Ott ugyanis még a királyok előtt sem hajolnak meg, mert a fáraó írnoka tekintélyesebb, mint egy meghódított király. De nem árt tudni a külső országokban követendő illemszabályokat azoknak sem, akik tengeri hajókra kerülnek számvevőnek, hiszen ezeknek Ciprustól Puntorszáig különböző idegen gazdag kereskedőkkel kell találkozniuk, s meg kell találni a barátságos és gőgös hang közt azt a középértéket, hogy az idegen kalmar ne sértődjék meg, de közben érezze azt is, hogy milyen mélyen alatta áll mindennek, ami egyiptomi.

A magyarázat befejeztével a diktálásra került sor. Rámosz mesternek az volt a tanítási módszere, hogy előbb elmondotta a tudnivalókat, azután tömör mondatokba foglalva a szabályokat, leíratta a tanítványokkal. A lassan ejtett szavakat gyorsan írható köznapi írással kellett lejegyezni, majd az így leírt szöveget délután át kellett írni az ünnepélyes szent írásjelekkel, aminőkkel a feliratokat, a templomi és hivatalos kinyilatkoztatásokat írják. Ha a tanuló egyszer hallotta a magyarázatot, azután a diktálás nyomán leírta az egyszerűbb írással, majd figyelmesen átírta az ünnepélyes írásformába – már nagyjából meg is tanulta. Ha azután még újra hallotta – és Rámosz mester újra meg újra ismételte a tudnivaló szabályokat –, akkor úgy megtanulta, hogy soha életében nem felejtí el.

A tanulók mellett ott feküdt az íróta. Most ölükbe vették, és térdükhez támasztották. A tábla fából volt; rajta gipszes iszapbevonat, felül kis mélyedés a hegyezett írónádnak. A szent formájú íráshoz papirusz és vágott sásszal is kellett, a köznapi íráshoz elegendő volt az írónád is.

Mikor a tábla ott feküdt minden ifjú ölében, Rámosz lassú szavakkal összefoglalta, melyek a külső országokban járó írnok legfőbb magatartásbeli

szabályai. Ezzel véget is ért a délelőtti tanítás. A másolást, tanulást a tanítványok otthon végezték. Rámosz mindennap ezekkel a szavakkal fejezte be az oktatást:

– Ne feledjétek el, hogy írnokok vagytok, hogy az írnok több, mint bármely más mesterember, ne feledjétek el, hogy papok vagytok, Thot isten papjai, és hogy volt olyan írnok is, aki főpap és fáraó veje lett, noha nem volt hírneves nagyurak gyermeke.

Ez a réges-régi történet a múlhatatlan emlékü írnokról, aki sok évszázaddal azelőtt élt, s akit Tinek hívtak, örök példaképül szállt az írástudók közt: írnok volt, és főpap lett, írnok volt, és a fáraó-jóisten neki adta feleségül a leányát. Ti emléke az emberek tudatában már-már hasonlatos volt magának Thot istennek a híréhez, akinek a szobra ott állott az iskola udvarán, de talán az írástudó istenre se gondoltak annyit a leendő írástudók, mint a néhai Tine. Mert hát jó dolog istennek lenni a világ fölött, de talán még annál is jobb főpapnak és a fáraó vejének lenni ezen a világon.

Rámosz szavai után az ifjak felállottak, és előrenyújtott karokkal elmondották a Thot istenhez szóló imádságot, majd magasra tartott karokkal elmondották az Amon istenhez szóló imát. Ő a főisten, a leghatalmasabb, ő maga Ré, az életet adó.

Ezután fogták íróta. meg, meghajoltak a mester előtt, és rendben kivonultak a tanteremből az udvaron át a forró thébai utcára. Rámosz mozdulatlanul ülvén széken, mint maga Thot, nézte, ahogy tanítványai eltávoznak, s csak amikor már egyedül volt, akkor állt fel, és akkor vette le fejéről az átizzadt kendőt.